

1943 - året som brakte omslaget

Taler

Arne Ording

Dato

28 desember 1943

Sted

Londons radio

- 1 Året 1943 har vært vendepunktet i den annen verdenskrig. De forente nasjoner har tatt offensiven på alle fronter, og de har lagt til rette grunnlaget for den avgjørende seier. På østfronten var det tyske nederlaget ved Stalingrad den avgjørende begivenhet. De første meldinger om den russiske offensiven i
- 5 Stalingrad kom 22. november 1942, og de siste tyske troppene i avsnittet overga seg 2. februar i år. Siden den tid har den røde arme hatt initiativet på østfronten med meget få avbrytelser. I løpet av vinteren ble fienden drevet ut av storparten av Nord-Kaukasus og av Don-området og av storparten av Donetzbassenget. De russiske troppene trengte også inn i det østlige Ukraina og erobret tilbake
- 10 Karkov, som de riktignok måtte oppgi en måned senere - i midten av mars. På midtfronten erobret russerne Kursk, Rsjev, Vjasma og Veliki Luki og oppnådde dermed å sikre Moskva. På nordfronten ble ringen om Leningrad sprengt, og byen fikk en jernbaneforbindelse mot øst. Denne offensiven hadde mange
- 15 likhetpunkter med den russiske offensiven den første vinteren, 1941-1942, selv om den hadde ført til betydelig større resultater. Tyskerne hadde på forhånd hevdet at de denne gang var langt bedre forberedt på et vinterfelttog enn den første vinteren. Dette var sannsynligvis riktig, men resultatet viste at russerne hadde styrket sine arméer i langt høyere grad.
- 20 Sommeren brakte det avgjørende bevis på forskyvningen av styrkeforholdet på østfronten. Den tyske propagandaen hadde forberedt det tyske folk på en ny og seierrik sommer offensiv. Den tyske offensiven i Kursk-området i juli ble imidlertid slått tilbake med store tap, og det viste seg nå for første gang at russerne var overlegne også om sommeren, under vær- og terrengforhold som
- 25 skulle by på særlig gunstige betingelser for tyskerne. Den russiske offensiven på sørfronten førte til en tilbakeerobring av hele området mellom Don, Donetz og Dnjepr, med Karkov og hele det østlige Ukraina. Offensiven førte russerne videre over Dnjepr, og de erobret tilbake Kiev og de andre store byene ved Dnjepr og en stor del av Dnjepr-buen. Målet for denne offensiven er å trenge

tyskerne tilbake til Galizia og Romania. Russerne erobret videre Orel og Smolensk på midtfronten, og her har de nå åpnet en ny offensiv hvis mål er å trenge fram til Latvia eller Øst-Preussen og å skjære av forbindelsen mellom de tyske arméene på midt- og nordfronten.

35

Den russiske sommeroffensiven er gått like over i en vinteroffensiv, og de russiske arméene har vist at de er sterkere enn de tyske både i tropper og materiell. De tyske arméer er svekket, men ikke ødelagt, den tyske hærledelsen har forstått å oppholde den russiske offensiven på særlig farlige punkter, og
40 tilbaketoget har hittil foregått i god orden og uten store tap av fanger. Samtidig foretar de en systematisk ødeleggelse av de områder som de er tvunget til å oppgi, og de håper derved å gjøre de russiske arméers stilling stadig vanskeligere ettersom de rykker vestover. De russiske troppene på sin side søker å utnytte sin overlegenhet i tall og materiell til å åpne nye offensiver på nye frontavsnitt for å
45 tvinge tyskerne til å spre sine reserver. De håper at det tidspunkt snart vil komme, da tyskerne på ett eller flere frontavsnitt vil mangle reserver til å forhindre et avgjørende gjennombrudd. Dette er imidlertid avhengig av utviklingen på andre fronter, og derfor er russerne interessert i at det åpnes en offensiv i vest som kan tvinge tyskerne til å trekke tropper vekk fra østfronten.
50 De russiske arméer er fylt av seiersvilje og offensiv ånd, men samtidig er det russiske samfunn utsatt for en hard påkjenning, liksom de tyske ødeleggelser og massebord i de okkuperte områder som de må rømme, naturligvis gjør et sterkt inntrykk. Russerne ønsker derfor at de forente nasjoner skal sette alt inn på å få krigen avgjort så snart som mulig, selv om dette kan medføre store tap.

55

I løpet av året har vestmaktene også fått fotfeste på det europeiske fastland. Det avgjørende omslag i kampen om Middelhavet kom i slutten av 1942, ved slaget ved El Alamein og de alliertes landgang i fransk Nord-Afrika. I mai 1943 ble de siste tyske styrker i Nord-Afrika ødelagt i Tunis, og de allierte tok over 240 000
60 fanger. Disse operasjoner hadde dessuten stor betydning fordi de allierte for første gang hadde en felles overkommando under general Eisenhower. Den 10. juli begynte invasjonen av Sicilia og erobringen av øya ble fullført 17. august. Den 25. juli ble Mussolini styrtet. Det hadde stor politisk betydning og gjorde et sterkt inntrykk, særlig i Sør- og Sør-Øst-Europa, men det kom til å spille mindre
65 militær rolle enn man hadde håpet. Mussolinis fall kom uventet for de allierte, og først i løpet av september kunne de åpne invasjonen av det italienske fastland. Den italienske regjering under Badoglio kapitulerte, og de allierte fikk kontrollen over storparten av den italienske flåten. Tyskerne hadde imidlertid

70 nyttet ventetiden til å sende forsterkninger til Nord- og Mellom-Italia, og de allierte var ute av stand til å landsette tropper lenger nord enn Salerno som var grensen for jagerbeskyttelse. Selv her lyktes det først etter harde kamper å sikre seg det nødvendige bruhode. De allierte presser seg nå langsomt nordover mot Roma. Felttoget har imidlertid brakt dem herredømme over gode flyplasser
75 langs Det adriatiske hav som så snart værforholdene tillater det, skulle være utmerkede baser for en strategisk bombing av Sør-Øst-Tyskland. Fremrykningen langs Adriaterhavet åpner også muligheter på Balkan, og de allierte vil i hvert tilfelle være i stand til å yte en stadig voksende støtte til den nasjonale frihetsarmé under Tito. Den er i den senere tid blitt en faktor av stor
80 militær betydning. Det er også mange andre muligheter både i det østre og det vestre Middelhav, men enhver invasjon i Middelhavsområdet vil finne sted forholdsvis langt borte fra selve Tyskland, liksom den på grunn av dårlige kommunikasjoner bare vil omfatte forholdsvis beskjedne styrker. Det er derfor lite rimelig at Middelhavsfronten kan bli noen hovedfront.

85 Vi vet at Churchill, Roosevelt og Stalin i Teheran ble enig om en felles strategisk plan og om hvor og når den annen front i vest skal åpnes. Dette understrekes ytterligere ved meldingen om at general Eisenhower skal være sjef for de allierte tropper som samles i Storbritannia for å delta i frigjøringen av Europa. General
90 Montgomery skal være sjef for de britiske styrker under Eisenhower. Montgomery nyter stor anseelse som hærfører, og han er overordentlig populær både blant troppene og sivilbefolkningen i England. Det er alminnelig kjent at Eisenhower har hatt en meget heldig hånd når det gjaldt å organisere samarbeidet mellom britiske og amerikanske offiserer. Utnevnelsen viser både at
95 vestfronten i nær fremtid vil bli vestmaktenes viktigste krigsteater, og at amerikanske styrker vil komme til å spille en viktig rolle under operasjonene. Fordelene ved å angripe i vest er åpenbare. Den forholdsvis korte avstand forenkler transportproblemet, og endelig vil en vellykket invasjon i vest åpne veien til selve hjertet av Tyskland. På den annen side dreier det seg om en meget
100 vanskelig operasjon som man aldri har sett noe sidestykke til. Man kan ikke sammenligne hverken med landgangen i Nord-Afrika hvor det praktisk talt ikke ble ytet motstand eller med landgangen på Sicilia og i Calabria hvor de italienske troppene ikke gjorde motstand. Ved Salerno måtte de allierte kjempe en hard kamp mot tyske tropper, men for det første dreide det seg om en landgang i
105 forholdsvis beskjeden målestokk, og for det annet hadde tyskerne bare hatt kort tid til å utbygge befestede stillinger. De hadde ikke tungt kystartilleri. I vest har tyskerne forberedt seg på invasjon i henved tre år, og man må regne med at hele

110 kystområdet er meget sterkt befestet. Dertil kommer at de har gode veier og et
veiutbygget jernbanenett, og at de derfor vil ha lett for å kaste sine mekaniserte
avdelinger inn mot motstanderens bruhoder. Enhver landgang i vest er derfor
både en vanskelig og en kostbar operasjon.

115 I løpet av 1943 er grunnlaget blitt lagt. Den første betingelse er overlegenhet i
tropper og materiell. Vi kan ikke vite hvor store troppemasser de allierte vil ha til
disposisjon. Roosevelt opplyste imidlertid i sin tale julaften at De forente staters
stridskrefter nå teller 10 millioner mann, at 3,8 millioner alt er utenfor Amerika
og at dette tall i juli 1944 vil være brakt opp i 5 millioner. Her er arméens
120 flyvåpen regnet med, og en stor del av disse tropper vil naturligvis gå til Det
fjerne Østen og til Middelhavet. Likevel betyr disse tall at meget betydelige
amerikanske styrker er sendt og vil bli sendt til Storbritannia. De alliertes
krigsproduksjon er nå meget større enn den tyske. Den britiske produksjon har
antagelig nådd høydepunktet, og i løpet av 1943 er den amerikanske
rustningsindustri blitt helt utbygget- slik at masseproduksjonen av
125 krigsmateriell kan ha fritt løp. Den neste oppgave var å bringe de voksende
troppstyrker og de stigende mengder av krigsmateriell fra de oversjøiske land
over havet til Storbritannia. Her har 1943 brakt det avgjørende omslag, for det
første fordi den amerikanske masseproduksjon av skip er kommet i gang for
alvor, og for det annet fordi de allierte har blitt herre over ubåt-faren. Det var
130 mai 1943 som var den avgjørende måned, og etter den tid er det blitt senket flere
ubåter enn handelsskip. Ved siden av de russiske seire på østfronten er dette de
alliertes største seier i 1943. Den skyldes dels en masseproduksjon av mindre
konvoiskip, som er utstyrt med nye tekniske midler, dels utbyggingen av
flyvåpnet og et organisert samarbeid mellom disse våpen. Disse to faktorer,
135 masseproduksjonen av skip og seiren over ubåtene, vil også gjøre det mulig å
skaffe de nødvendige skip til transport fra Storbritannia til fastlandet.

De to første forutsetninger for en invasjon var overlegenhet i tropper og
materiell og tilstrekkelig med transportmidler. Den tredje er herredømmet i
140 luften. En britisk luftmarskalk har nettopp opplyst at de allierte nå er overlegne i
luften over Tyskland i forholdet 3 til 1. Det er bygget opp en «taktisk»
luftstyrke som skal samarbeide direkte med invasjonsarméene. Samtidig er de
tunge bombefly blitt utviklet til et stadig mer drepande våpen hvis oppgave er å
ramme fiendens krigsproduksjon og kommunikasjonssentra. Alt i slutten av mai
145 1942 hadde vi de første angrep med mer enn 1 000 fly, men først i 1943 er den
strategiske bombing blitt fullt utviklet, og den har i 1943 arbeidet systematisk

på å sette fiendens viktigste industrisentra ut av funksjon - særlig Ruhr, Hamburg og Berlin. Vi må regne med at denne offensiven vil fortsette med
150 økende voldsomhet inn i det nye år. Samtidig har de amerikanske dagangrepene stadig vokset i styrke, og i det siste dagangrepet på havnebyer i Nord-Vest-Tyskland deltok mer enn 1000 fly. Det er vanskelig å måle virkningen av bombeoffensiven, men det er klart at den betyr en alvorlig påkjenning for Tyskland og at den vil bidra til å «myke opp» den tyske motstand og dermed
155 forberede grunnen for en invasjon. Når det gjelder fremtiden, er det mange ukjente faktorer. Vi må i hvert fall være forberedt både på blodige kamper og på tilbakeslag. Vi kan imidlertid fastslå at de forente nasjoners samlede styrke blir stadig større i forhold til fiendens. I januar i fjor fremsatte Churchill og Roosevelt på møtet i Casablanca kravet om «overgivelse uten vilkår». General
160 Eisenhower har nettopp uttalt at de allierte håper å fremtvinge Tysklands kapitulasjon i 1944.

Kilde

Arne Ording: 100 kronikker. Oslo 1946, s. 283-288.

Emner

Andre verdenskrig, Krig, Radiotale

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/1943-aret-som-brakte-omslaget>